

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA ESTONIAN ACADEMY OF SCIENCES

MERETeaduste Komisjon – Committee on Marine Sciences

Aruanne Euroopa (Teadusfondi) Merekomitee Eesti kontaktorgani Eesti Teaduste Akadeemia mereteaduste komisjoni tegevusest 2014.a.

Sünopsis.

Osaleti Euroopa Merekomitee täitevkomitee istungil Brüsselis 30.01.2014, täitevkomitee koosolekul (12.05.2014) ja kevadisel plenaaristungil (13–14.05.2014) Brestis (Prantsusmaa), täitevkomitee koosolekul (05.09) Brüsselis ja sügisisel plenaaristungil (09–10.10.2014) Roomas. T. Soomere osales Rooma Deklaratsiooni koostamise töörühmas ning Euroopa mereteaduse teaduspoliitika konverentsi EurOCEAN2014 (Rooma, 07–09.10.2014) paneeldiskussioonis *Addressing complex seas and oceans challenges: how can we cross the disciplines more effectively*. Toimus kolm elektroonilist nõupidamist. Korraldati kaks mere-, järve- ja rannikuteaduse-alast Sädelevat Seminari ja kolm mere- ja rannikuteaduse intensiivpäeva. A. Rosentau osalusel publitseeriti Euroopa Merekomitee töörühma SUBLAND raport *Land beneath the waves* (Maa lainete all). Koostöös Keskkonnaministeeriumiga osaleti Eesti liikmelisuse kujundamisel Euroopa Liidu riikide teaduse ühiskavandamise initsiatiivis *Ookean*. K. Olli määrati Eesti üheks esindajaks selles initsiatiivis. U. Lips oli Soome Lahe Aasta 2014 Eesti-poolne koordinaator. Töö eest Soome lahe keskkonna heaks omistati U. Lipsule Soome Valge Roosi Rüütelkonna I järgu rüütlirist.

Eestis on Teaduste Akadeemia (TA) mereteaduste komisjon (MTK) moodustati Eesti TA juhatuse otsusega 25. septembril 2007 ning alustas tööd 2008.a. jaanuaris.

Komisjoni esmasteks eesmärkideks on

- Eesti (mereteaduste) esindamine Euroopa Teadusfondi Merekomitees ning
- tegevus riigisisese nõustava koguna

Euroopa Merekomitee (European Marine Board (EMB), kuni 2012.a Euroopa Teadusfondi Merekomitee) tegevuse peamised eesmärgid, põhimõtted, lähemad sihid, roll mereteaduse arengus ning tegevuse tasandid (mereteaduse foorum, sünergia, strateegia ja hää) on lähemalt kirjeldatud MTK 2008.a. tegevuse aruandes.

EMB on üks kord nelja aasta jooksul toimuva mereteaduse poliitika konverentsi EurOCEAN peakorraldaja (EurOCEAN2014 toimus 7.–9.10.2014 Roomas) ning nn. Galway, Aberdeeni, Oostende ja Rooma deklaratsioonide peamine koostaja. EMB peamine teaduspoliitika partner ja osapool on Euroopa Komisjon, mille esindaja osaleb kõigil EMB plenaaristungitel.

Kontaktisikuks on peasekretäri asetäitja välissuhete alal Anne Pöitel;

kontaktaadress:

Kohtu 6

10130 TALLINN

Telefon: 644 8677

Faks: 645 1829

e-mail: „Anne Pöitel” foreign@akadeemia.ee või anne.poitel@akadeemia.ee

MTK esimees on akadeemik Tarmo Soomere

TTÜ Küberneetika Instituut, Akadeemia 21, 12618 Tallinn, tel. 6204176; soomere@cs.ioc.ee

Komisjoni koosseis 2014.a. jooksul ei muutunud. Liikmed 31.12.2014 seisuga on:

Tiit Kutser, Tarmo Kõuts (Kaitseministeeriumi esindaja), Heiki Lindpere, Urmas Lips, Georg Martin, Tiina Nõges (aseesimees), Kalle Olli (aseesimees), Alvar Soesoo, Silver Vahtra (Keskkonnaministeeriumi esindaja).

MTK tegevus Eestis on suunatud kõigi merede ja muude suurte veekogude ja nende ökosüsteemi funktsioneerimisega seotud teadusharude (nt mereteaduse ja limnoloogia mitmesugused harud, meregeoloogia, rannikutehnika ja -teadus, hüdroloogia, merepõhja ja mereelustiku ressursidega ja nende ekspuuteerimisega seonduvad teaduslikud küsimused, mere ruumiline planeerimine) Eestis baseeruva kompetentsi esindajatele. Mereteaduse all mõistetakse nõnda defineeritud teadusharude kogumit.

MTK elektroonilised koosolekud ja küsitlused.

Järgiti väljakujunenud tava orienteeruda igapäevases töös elektroonilistele koosolekutele. Kokkusaamised toimusid Sädelevate Seminaride raames. Komisjoni liikmeid informeeriti jooksvalt Euroopa Merekomiteest saabunud informatsioonist ja Euroopa Merekomitee plenaaristungitest.

Toimus kolm elektroonilist küsitlust-nõupidamist.

- MTK 2013.a. aruanne saadeti komisjoni liikmetele elektrooniliselt 01.02.2014. Vastuväiteid ei laekunud.
- Elektroonilisel nõupidamisel 13.–14.03.2014 arutati võimalusi leida ekspert EMB loodavasse mereteaduse alasesse kõrghariduse töörühma (Marine Graduate Training). Sobivaid eksperte välja ei pakutud.
- Elektroonilise nõupidamise 28.–29.08.2014 teemaks oli Rooma Deklaratsiooni põhiliste seisukohtade arutelu.

MTK tegevuse ülevaade esitati ettekandes „Eesti osalemine Euroopa Merekomitees“ seminar-nõupidamisel Teaduste Akadeemias 19.05.2014 „Eesti rahvusvahelistes teadusorganisatsioonides.“

Osalemine Euroopa Merekomitee töös.

MTK esimees T. Soomere on alates 2012.a. Euroopa Merekomitee aseesimees ja täitevkomitee liige. Aruandeaastal osales T. Soomere Euroopa Merekomitee täitevkomitee istungil Brüsselis 30.01.2014, täitevkomitee koosolekul (12.05.2014) ja kevadisel plenaaristungil (13–14.05.2014) Brestis (Prantsusmaa), täitevkomitee koosolekul ja Rooma Deklaratsiooni visandamise töörühmas (05.09) Brüsselis ja sügisesel plenaaristungil (09–10.10.2014) Roomas. T. Soomere osales Rooma Deklaratsiooni koostamisel ja lihvimisel.

Märgilise tähendusega on kutse T.Soomerele osaleda Euroopa mereteaduse teaduspoliitika konverentsil EurOCEAN2014 paneeldiskussioonis *Addressing complex seas and oceans challenges: how can we cross the disciplines more effectively* (07–09.10.2014).

Jaanuaris 2014 alustas tööd eelmisel aastal kokku kutsutud EMB süvamere töörühm (*Deep-Sea Research for Societal Challenges and Policy Needs*, WG Deep-Sea). Jätkasid tööd töörühmad *Valuation of Marine Ecosystems* (WG VALMARE) ja *Climate Change*,

Submerged Landscapes of the Continental Shelf, and the Underwater Cultural Heritage (WG SUBLAND), milles osales Eesti eksperdina dr. Alar Rosentau.

Senine Merekomitee esimees Kostas Nittis teatas talvel oma tagasiastumisest seoses suure koormusega EuroGOOSis.

Aruandeaastal publitseeriti järgmised olulised dokumendid:

III Merekomitee Foorumi *New Technologies for a Blue Future, 18 April 2012* toimetised (aprill 2014),

üks Merekomitee raport (*Position Paper*):

Land beneath the waves (*State of the art, key opportunities and recommendations to advance the European Continental Shelf Prehistoric Research*) (Position Paper 21, aprill 2014)

ja uue vormi *EMB Policy Brief* pilootprojektina memorandum

How our ancestors adapted to sea-level change (*A summary of the key research needs and priorities to discover and safeguard Europe's underwater heritage*).

Publikatsioonid on elektroonilisel kujul kättesaadavad aadressil:

<http://www.marineboard.eu/publications>

EMB plenaaristungil Brestis (Prantsusmaa, 13.–14.05.2014) valiti uueks esimeheks valiti Jan Mees, Flaami Mereinstituudi direktor ja Merekomitee kauaaegne delegaat. Uuteks aseesimeesteks ja täitevkomitee liikmeteks valiti Jan-Stefan Fritz (Saksamaa) ja Erlend Moksness (Norra). Kuulati ära Michael Schultz'i informatsioon IPCC uue aruande põhiseisukohtadest. Lepiti kokku Rooma Deklaratsiooni koostamise peamised printsiibid. Arutati operatiivökoloogia töörühma loomise perspektiive.

Plenaaristung Roomas 09.–10. oktoobril 2014 toimus vahetult Euroopa mereteaduse poliitika konverentsi EUROCEAN2014 järel. Plenaaristungil tegid ettekanded Euroopa Komisjoni kõrged ametnikud Ana-Teresa Caetano (Horisont 2020 programmi arengutest) ja Sigi Gruber (Euroopa Komisjoni perspektiividest mereteaduses).

Rootsi kroonprints Victoria Eesti-visiidi raames kohtus T.Soomere Rootsi kõrghariduse ja teaduse ministri Helene Hellmark Knutsson'iga, kellega arutati Rootsi liikmelisust Euroopa Merekomitees.

T. Soomere kohtumistel Klaipėda Ülikooli rektori prof. Eimutis Juzeliunase (13.11.2014) ja prorektori Saulius Gulbinskasega (12.11.2014) arutati Eesti ja Leedu mereteaduse-alase koostöö perspektiive ja võimalusi Leedu esindamiseks Euroopa Merekomitees.

Mereteaduste populariseerimine ja valdkonna nähtavuse suurendamine (vt. Lisa 1).

Korraldati kaks mere-, järve- ja rannikuteaduse-alast Sädelevat Seminari:

- 04.02.2014 Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituudis (ettekandja Tarmo Soomere, *Läänemere lained muutuste keerises*)
- 05.04.2014 Keskkonnaministeeriumi saalis (ettekandja Henn Ojaveer, *Võõrliikide invasioonid: kas võitlus paratamatusega või on siiski lootust?*).

Ürituste mõte on tutvustada Eestis selles vallas tehtava teaduse parimat (ning samal ajal ka nähtavamad osa). Sihtrühmaks on nooremad teadlased ja teadlaseks pürgijatele, kellel on oluline saada kontsentreeritud ülevaade teaduse lõiketeral paiknevast materjalist. Seminaride korraldamise põhimõtetest on antud ülevaade MTK 2013.a. aruandes.

Korraldati kolm mere- ja rannikuteaduse intensiivpäeva (03.03, 22.09 ja 08.12; neist viimane Teaduste Akadeemia juhatuses ruumis).

Kuna aruandeaastal toimus suhteliselt väike arv Eesti mastaabis olulisi sündmusi mereteaduste valdkonnas, kujunes MTK töö kajastamine meedias vähem intensiivseks kui varasematel aastatel. Seevastu suhteliselt palju oli kutseid mere- ja rannikuteemaliste avalike loengute pidamiseks.

Osalemine teiste rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

MTK esimees T. Soomere on Euroopa (Teaduste) Akadeemiate Nõuandva Kogu EASAC (European Academies of Science Advisory Council) keskkonnapaneelis Eesti Teaduste Akadeemia esindaja ja asutajaliige. Tema üheks ülesandeks on olla Merekomitee kontaktisikuks, aidata kaasa informatsiooni vahetamisele nende organisatsioonide vahel ning nende töö harmoneerimisele. T. Soomere osales keskkonnapaneeli istungitel Brüsselis 27.03.2014 ja 24–25.09.2014, töörühma „Marine Sustainability“ töökoosolekul (Ispra, Itaalia, 01–03.07.2014) ja selle töörühma lõpparuande lihvimisel.

Osalemine Eesti poliitika kujundamisel.

Eelmisel (2013) aastal ühines Eesti teaduse ühiskavandamise algatustega *Ookean, Kliima ja Vesi* (Joint Programming Initiative [JPI] Oceans, Climate, Water). Eesti-poolne ametlik partner on Keskkonnaministeeriumi (projekti juht dr. Liina Eek). Üheks Eesti ametlikuks esindajaks nimetati MTK aseesimees K. Olli.

MTK liige prof. Urmas Lips koordineeris Soome Lahe Aasta 2014 üritusi Eesti poolt. Töö eest Soome lahe keskkonna heaks omistati U. Lipsule Soome Valge Roosi Rüütelkonna I järgu rüütlirist.

Aruandeaastal riigiasutused TA poole MTK valdkonda puudutavate küsimustega ei pöördunud.

Osalemine teaduspoliitika konverentsidel Läänemere regioonis

T.Soomere esines avaettekandega *Merelt lähtuvad riskid Eesti rannikul* seminaril "Rahvastik, riskid ja keskkond" (Tallinn, Teaduste Akadeemia, 17.09.2014).

MTK liikmed T. Soomere ja U. Lips esinesid kutsutud (keynote) ettekannetega *Major natural hazards in the Gulf of Finland* ja *General physical forcing of the Gulf of Finland area, and how the forcing affects the ecosystems* initsiatiivi Baltic Earth ja Soome Lahe Aasta 2014 ühisel töökoosolekul „Using modelling as a tool to ensure sustainable development of the Gulf of Finland-Baltic Sea ecosystem“ (Helsingi, Finnish Environment Institute SYKE, 24.–25.11.2014).

Koostöö Eestis

MTK esimees T. Soomere kuulub vaatlejana alates 2008.a. suvest Vabariigi Valitsuse 12.12.2005.a. korraldusega nr. 784 Keskkonnaministeeriumi juurde loodud ministeeriumidevahelisse merenduse, merekaitse ja reostustõrje küsimuste lahendamise koordineerimise komisjoni. MTK liikmed on kutsutud Keskkonnaministeeriumi merekeskkonna osakonna poolt nõustama merekeskkonna kasutuse ja kaitse seaduse kontseptsiooni koostamist.

Teaduste Akadeemia informaatika- ja tehnikateaduste osakonnakogul 20.11.2014 arutati viimase kolme nädala jooksul toimunud arenguid Eesti ja Soome vahelistes

konsultatsioonides LNG regionaalse terminali ja gaasijuhtme Balticconnector ehitamise osas. Võeti teadmiseks TA energeetikanõukogu esimehe prof. Arvi Hamburgi poolt visandatud informatsioon neist arengutest alates 2008.a. Tõdeti, et teadaolevalt ei ole kõnesolevate arengute eel konsulteeritud selle valdkonna juhtivate ekspertidega (Tallinna Tehnikaülikool, Teaduste Akadeemia, TA energeetikanõukogu). Leiti, et nüüd on tekkinud täiesti uus olukord (regionaalne terminal Soomes, gaasihoidla Lätis, teine terminal Leedus), mis erineb oluliselt senistest rahvusvaheliselt tunnustatud ekspertide (nt. Booz & Co, 2012) poolt Euroopa Komisjonile antud soovitustest. Tekkinud olukorra analüüs sisuliselt puudub, mistõttu ei ole hetkel võimalik ei kritiseerida ega toetada peaministri poolt tehtud otsuseid ning astunud samme. Peeti aga vajalikuks väljendada muret selle üle, et kõnesolevate arengute taga olevate otsuste tegemisel ei ole lähtutud teaduspõhisest otsustusviisist.

Hinnang TA liikmelisusele Euroopa Merekomitees

Merekomitee usaldusvääruse aluseks on sõltumatus Euroopa Komisjoni süsteemist ja teadust finantseerivate organisatsioonide ning teadusorganisatsioonide tasakaalustatud esindatus. On saanud traditsiooniks, et kõigil Merekomitee plenaaristungitel viibivad vaatlejatena Euroopa Komisjoni kõrged ametnikud.

Alates 2013. aastast kasutatakse nime Euroopa Merekomitee. Liikmeskond on stabiliseerunud ning 2014.a. lõpul oli Merekomitees 35 organisatsiooni 18 maalt. Tänu finantsküsimuste ettenägelikule käsitlusele ja sekretariaadi professionaalsusele on Merekomitee oma tegevuses praktiliselt iseseisev ning ei sõltu arengutest Euroopa Teadusfondis.

Merekomitee kaudu on meil võimalus realiseerida Eesti mereteaduse praegune tugev positsioon kogu Läänemere piirkonda mõjutavate teaduspoliitiliste otsuste vormis, aga ka teha Eesti teadlaste sõnum kuuldavaks Euroopa mastaabis. Igal liikmel on üks hääl. Kuna Baltimaadest, Soomest ja Rootsist on praegu Merekomitees esindatud vaid Eesti, on Eesti hääl Läänemere mereteaduse poliitika küsimustes sageli määrava kaaluga. Seega on meil head võimalused tutvustada meil tehtavaid tipptasemel teadusuuringuid ning saavutada neile finantseerimist Euroopa vahenditest.

Märgilise tähendusega oli kutse T.Soomerele osaleda Euroopa mereteaduse teaduspoliitika keske konverentsi EurOCEAN2014 paneeldiskussioonis *Addressing complex seas and oceans challenges: how can we cross the disciplines more effectively* (07–09.10.2014). Et sellised kutsed on enamasti orienteeritud kas tippametnikele või laialdaselt tunnustatud visionääridele, pean seda tunnustuseks kogu MTK tööle.

Hinnang MTK tööle

MTK on jätkuvalt täitnud oma põhilised ülesanded, esindades Eesti mereteadust Euroopa Merekomitees, mereteaduse tippkompetentsi Euroopa akadeemilisel maastikul; alates sellest aastast ka teaduse ühiskavanduse algatuses *Ookean*, aga ka edastades mereteaduse sõnumeid ühiskonnale ning vajadusel nõustades Eesti riiki.

Komisjoni tööstiil on praeguseks stabiliseerunud. Enamus küsimusi lahendatakse elektroonilistele koosolekutele ja küsitluste kaudu. Lühinõupidamised peeti sel aastal Sädelevate Seminaride raames.

Komisjoni esimehe tegevus Euroopa Merekomitee täitevkomitee liikme ja aseesimehena ning komisjoni aseesimehe K. Olli positsioon Eesti ühe esindajana teaduse ühiskavanduse algatuses *Ookean* on laiendanud võimalusi Euroopa mereteaduse-alase poliitika mõjutamiseks ja kujundamiseks; samuti Läänemere ümbruse riikide ja Eesti mereteaduse nähtavuse

suurendamiseks. Komisjoni liige U. Lips oli Soome Lahe Aasta 2014 Eesti-poolne koordinaator.

Eesti mastaabis on mereteaduse nähtavus – suures osas läbi MTK tegevuse – praegu suurepärase. Sädelevate Seminaride seeria ja mere- ning rannikuteaduse intensiivpäevade korraldamine võimaldab üha paremini realiseerida Eesti mere- ja rannikuteaduse ning limnoloogia potentsiaali, aga ka konsolideerida olemasolev kompetents ja tugevdada selle ühist häält. On väga tõenäoline, et MTK raames tehtud töö oli oluliseks argumendiks Valgetähe teenetemärgi andmisel MTK esimehele ja U. Lipsule Soome Valge Roosi Rüütelkonna I järgu rüütliristi omistamisel.

Endiselt on päevakorras komisjoni liikmeskonna kaasajastamine, tagamaks komisjoni töö latus kulgemine ja kogu Eestis baseeruva vastava kompetentsi tasakaalustatud esindamine. Eelmise aasta aruandes märgitud tähelepanu vajavate aspektide osas (muutused Eesti teadus- ja mereharidusmaastikul, Mereakadeemia ümberkorraldamine TTÜ kolledžiks, mitmete MTK liikmete erialaste ja teadusorganisatsiooniliste kohustuste ringi laienemine) jätkati konsultatsioone, kuid ümberkorraldusteni ei jõutud.

Tarmo Soomere
17. jaanuaril 2015

Lisa. Mereteaduste komisjoni töö kajastamine Eesti meedias.

1. Esinemine Kuku Raadio saates Meretund ülevaatega Läänemere lainetuse uuringutest; 11.01.2014.
2. Esinemine Kuku Raadio saates Meretund ülevaatega laineenergia potentsiaalset Läänemeres ja selle kasutamise võimalustest Eesti vajadusteks, 14.06.2014.
3. Esinemine Vikerraadio saates Labor koos Maris Eelsaluga ülevaatega laineenergia potentsiaalset Läänemeres ja selle kasutamise võimalustest Eesti vajadusteks, 15.06.2014
4. Kommentaar Rahvusringhäälingule LNG terminali ja gaasitoru Balticconnector ehitamise võimalikust mõjust Läänemerele ja selle minimeerimise võimalustest 22.08.2014.

T. Soomere pidas seeria avalikke loenguid mere- ja rannikuteaduse problemaatikast Eesti kontekstis: “Kakumäe poolsaare randade kaitsest” seminar-koolitusel “Randade hooldus ja valve” 24.04.2014, „Ranniku ja lainete dialoog“ Eesti Teaduste Akadeemia teaduspäeval Saaremaal 22.05.2014, “Laineuuringute kunst” Maikellukese Päeval 2014, 24.05.2014, “Ranniku ja laine dialoog” Tapurlas 14.06.2014, “Mere ja maa aeglane dialoog”, teadus.ee suvekoolis (Käsmu, 23.08.2014), “Eesti ja Läänemere rannikud looduse ja inimeste surve all”, UNESCO Läänemere projekti (BSP) Eesti koolide õpetajate seminaril (Pärnu, 23.10.2014), “Soome lahe rannikud looduse ja inimeste surve all” Välis-Eesti Päeval (TTÜ, 29.11.2014), “Rannavöönd kõrge vee ja suurte lainete surve all” Tallinna linnavolikogu keskkonnakomisjoni koosolekul (01.12.2014), “Eesti rannad kõrge vee ja suurte lainete surve all” Kalevi Jahtklubis 17.12.2014.